

N:o 194.

Af herr **K. Starbäck**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skyddsåtgärder för vårt lands natur och naturminnesmärken.

I ett litet häfte »Forstbotanisches Merkbuch, Nachweis der beachtenswerthen und zu schützenden urwüchsigen Sträucher, Bäume und Bestände im Königreich Preussen» yttrar författaren, den framstående museiföreståndaren och botanisten professor H. Conwentz i företalet följande:

»Alltmera förändras naturens utseende i vårt fädernesland, liksom i andra länder, på grund af kulturens framsteg. Den mark, som genom naturkrafternas inverkan under tidernas lopp fått en bestämd gestalt, blir af människohand förvandlad, ofta äfven förstörd. De ursprungliga växt- och djursamhällena förstöras eller beröfvas sina livsvillkor, och artificiella kulturprodukter träda i stället. Skall icke vårt folk gå fullständigt förlustigt den lefvande åskådningen af naturens utvecklingsskeden, så är det på tiden att uppsöka, lära känna och så vidt möjligt skydda de kvarblifna framstående vittnesbörden från det förgångna och de anmärkningsvärda bildningarna från nutiden.

Staten har alltid bland sina viktigaste uppgifter ansett den att jämte värden af de åt den anförtrodda materiella intressena äfven ägna sina omsorger åt de ideella. Redan sedan länge har den med framgång eftersträfvat att vårda och uppehålla minnesmärkena af flydda tiders konst och kultur; nu bör äfven samtidens vidgade intresse på samma sätt vända sig mot naturens minnesmärken. Inom några områden af den lefvande

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 74 Häft. (N:o 194.)

naturen, såsom fiskets och jaktens, verkar redan delvis ett lagligt skydd; men det är nödvändigt, att detta utsträcker öfver vidare gränser.»

Hvad den varmhjärtade förkämpen för »skydd för natur och naturminnesmärken» här yttrat om Tyskland, kan utan tvekan anses äga sin giltighet äfven för Sverige. Om också till följd af hårdt klimat, karg jordmån och andra ogynnsamma förhållanden hvarken markens odling eller industriens utveckling i samma grad som i en del andra länder gjort sådana framsteg, att de ursprungliga berg- och växtformationerna fullständigt förändrats, så är det å andra sidan visst, att vi i själfva verket endast i de aflägsnaste trakter kunna tala om en natur, som i vidsträcktare mån undgått människans inverken. Mindre, jämförelsevis oberörda områden torde finnas här och där i landet, och enskilda partier eller enstaka föremål af särskildt naturvetenskapligt värde skola sannolikt visa sig betydligt mindre sällsynta, om uppmärksamheten riktas åt detta håll och allmänhetens intresse väckes.

I utlandet har man på många ställen insett den ofantliga betydelsen, vården om naturen äger, huru bibehållandet af större sträckor i ursprungligt skick, d. v. s. utan att människan störande får inverka, eller ock skyddandet af märkliga klippformationer, erratiska block, egendomliga jordlager, sällsynta djur- och växtarter, ja, enstaka naturföremål kan blifva af omätligt värde vid studiet af naturens utveckling.

I Nordamerikas Förenta Stater har således vidsträckta områden — det största Yellowstonepark med en areal större än Upplands — fullständigt fridlysts; intet får inom dessa rubbas eller därifrån borttagas af stenar, djur eller växter. — I Österrike har, tack vare en enskild donation, en urskogsartad park uppe i Böhmerwald bevarats åt sin egen utveckling och framtida forskning. — Den botaniska föreningen i Landshut i Bayern har inköpt ett stycke hed; staden Aussig i Böhmen, som äger en geologiskt intressant basaltklippa, har afbrutit all stembrytning därstädes; i Nürnberg har utgifvits en förordning, enligt hvilken den i stadens vattendrag förekommande sällsynta näckrosen *Nymphæa semi-aperta* icke får plockas. Många andra exempel att förtiga.

I Preussen finna vi en mera systematiskt ordnad verksamhet för att iakttaga sådana naturminnesmärken, som böra skyddas, och på initiativ af ministern för »Landwirthschaft, Domänen und Forsten» har en skrivelse kommit till stånd, innehållande följande hufvudsynpunkter: anmärkningsvärda vilda buskar, träd och skogsbestånd böra af skogstjänstemännen särskildt antecknas och inläggas på kartor; för hvarje provins kommer

sedermåra att utgifvas »Merkbücher», som i ord och bild lämna en kortfattad öfversikt öfver det insamlade materialet; ett lämpligt skydd bör beredas dessa »Naturdenkmåler»; för enstaka träd jämte dessas omedelbara omgifning kunna af revirförvaltaren omedelbart skyddsåtgärder vidtagas, hvaremot frågan om behandlingssättet af hela bestånd hänskjutes till vederbörande styrelse.

Enligt välvilligt meddelande af professor E. Warming i Köpenhamn är i Danmark »desværre ikke endnu gjort noget ved Lov, undtagen at jagtbare Dyr ikke maa dræbes, uden til visse, i Loven nøje fastsatte Tider.» På privat väg är dock åtskilligt uträttadt. »Indenfor Zoologien maa jeg først nævne Viceinspektør ved Zoolog. Museum, H. Vinge, som gör og har gjort særdeles meget for Fredning af Fugle især. Paa sin Ejendom, der dog ikke er stor, har han sørget for et Fristed, og ved Dispositioner, jeg ikke nærmere kan omtale, har han sørget for Udvidelse af sine Bestræbelser i Fremtiden. Der er Andre, som arbejde paa samme Vis.

Indenfor Botaniken maa först nävnes, at nu afdöde Brygger Th. Schiötz har faaet fredet og indhegnet samt overdraget til Botanisk Forening det fremtidige Værn om to af vore sjældneste Planter: *Cypripedium Calceolus*, syd for Aalborg, og *Arctostaphylos alpina*, syd for Ringköbing. Universitetet freder om *Ophrys myodes*, der vokser i en Universitetet tilhörende Skov ved Ringsted, for saa vidt som Ingen maa samle den eller botanisere der uden Adgangskort fra Direktören for Botanisk Have.»

Professor Warming har lyckats åstadkomma följande: »1) Staten har indköbt et Hedeareal, stort c. 3,200 Tdr Land i Vestjylland; det maa ikke kultiveres, ikke benyttes til Jagt, til Græsning eller paa nogen anden Vis. 2) Klitvæsenet har udlagt et Lyngheareal af c. 80 Tdr Land vest for Varde (Vrögum), der paa lignende Maade fredes. 3) Forstvæsenet har (forelöbig) indvilget i at lade en Hedestrækning paa Kronheden ved Lemvig, c. 800 Tdr Land, ligge urört hen.»

Vidare: »4) Raabjerg Mile, en enorm vegetationslös Klit syd for Skagen, har Klitvæsenet köbt; den skal henligge urört. 5) Fosdalen i Nordjylland er ogsaa bleven Statsejendom, saa vidt jeg ved med den Bestemmelse, at den skal bevaras för sin ejendommelige Naturs Skyld.»

I Norge har man börjat arbeta för att en skogssträckning i närheten af Kristiania skulle fridlysas; och dessutom är man betänkt på att förhindra utplundringen af en del sällsynta Dovreväxter, därigenom att,

då staten äger en del »Fjældstuer» jämte angränsande fjälltrakter och därstädes inga andra människoboningar finnas, så förbjudas arrendatorerna (»Leierne») af dessa att gifva kost och logis åt växtsamlare, som icke kunna framvisa ett tillståndsbevis att samla växter på statens egendom, undertecknad af professorn i botanik i Kristiania.

I Finland höll 1891 professor R. Hult i geografiska föreningen ett föredrag angående inrättandet af en »nationalpark», och beslöt föreningen »att uppmana sin förstärkta bestyrelse att ingå till regeringen med en utförligt motiverad hemställan om en nationalparks inrättande.» Till några åtgärder från regeringens sida torde denna hemställan — om den ens sattes i verket — ej hafva ledt.

Hvad vårt eget land beträffar, har — liksom måhända i de öfriga nordiska länderna — denna fråga först erhållit mera aktuellt intresse genom en uppsats af professor A. E. Nordenskiöld (omtryckt i skogvårdsföreningens tidskrift 1903), däri han för snart 24 år sedan framställde ett förslag om inrättandet af riksparker i de nordiska länderna. I ett föredrag för åtskilliga år sedan föreslog den från sydpolarområdet nyligen hemkomne forskaren, docent J. G. Andersson, att Gotska Sandön skulle fridlysas, och lotsverket, som äger denna ö, lär på senaste tiden ha vidtagit en del åtgärder för att skydda därvarande naturminnesmärken. Detta enligt uppgift af docent R. Sernander (Verdandis populärvetenskapliga tidningsartiklar 108, dec. 1903), som härom yttrar: »Toge man de gjorda stegen fullt ut, framförallt genom att för all framtid afstå från den lilla vinst, som utfås genom försäljning af talltimmer ur öns skogar, af hvilka några tusen tunnland ännu torde få anses som verklig urskog, skulle man af Gotska Sandön få en nationalpark af oskattbart värde». — Vattenfallskommittén har i sitt betänkande i förbigående framhållit, att åtminstone i någon trakt en präktig fors eller ett ståtligt vattenfall med dess närmaste omgifning borde förskonas från hvarje industriell anläggning och bevaras i sin ursprungliga skönhet. —

Slutligen höll den 22 jan. i år professor H. Conwentz i sällskapet för antropologi och geografi ett föredrag om »faror, som hota det naturliga landskapet jämte dess växt- och djurvärld, särskildt i Sverige, samt förslag till landskapets skydd». Föredragaren framhöll, att skyddet kan främjas på trenne vägar: genom frivillig medverkan, genom samhällenas och genom statens ingripande. Detta senare kan ske, dels därigenom att större och mindre delar af statens domäner fridlysas, men ännu viktigare är »att alla grenar af statsförvaltningen göras förtrogna

med värden af de i naturen förekommande egendomligheterna och betydelsen af deras vidmakthållande. Tjänstemännen måste anmodas att under sina resor iakttaga och göra anmälan om de fall, där man gjort intrång på naturskönheten. Särskildt borde domänstyrelsen och skogsförvaltningen förstärka sina tjänstemän att upprätta inventarier öfver naturminnesmärken inom deras olika revir samt att på ort och ställe sörja för deras skydd. Dessutom borde dessa minnesmärken införas på skogskartorna. Statens geologer borde anmodas att inom sina arbetsområden särskildt rikta uppmärksamheten på naturmärkvärdigheterna i allmänhet och ingifva förslag till reservering af mindre områden.»

Af de synpunkter, som tala för ett verksamt skydd för natur och naturminnesmärken, synas de rent vetenskapliga ligga i så öppen dag, att de ej torde vidare behöfva framhållas. Detsamma gäller ock de estetiska. Om det också är en djärf framtidsbild, är det i alla fall icke alldeles otänkbart, att t. ex. inloppet till Stockholm, såsom redan delvis skett, i stället för omväxlande och hänförande naturscenerier komme att förete anblicken af en annonsutställning i stort på hvad alla världens firmor kunna ha att utbjuda, om ej reklammakeriets vilda framfart stäffas. Men naturens bibehållande i ursprungligt skick kan äfven få en utomordentligt stor praktisk betydelse för vårt skogsväsende. Jag kan ej bättre belysa detta än genom anförandet ur professor R. Hults ofvannämnda föredrag af följande passus om nationalparker: »För det fjärde gifver parken det yppersta och snart nog det enda tillfälle att studera den vilda vegetationen, d. v. s. växternas lagbundna grupperingar till samhällen eller formationer, sådana de framgå opåverkade af människan och husdjuren. Växtformationernas sammansättning, deras utveckling och denna utvecklings slutresultat på olika slags ståndorter, allt detta kommer där att framstå enklare och klarare än i andra trakter, där yxan, spaden och plojen, elden, gödseln och mulen öfverallt störande ingripa. För det femte kommer parken att utvisa, huru den vilda vegetationen i ostördt arbete inverkar på jordmånen, på jordens fuktighetsgrad, jordvattnets cirkulation, bildningen af mylla och uppluckringen af alfven, samt på bergytans söndergrusning. Särskildt de frågor, som beröras under punkterna fyra och fem, hafva ett högt värde för forstvetenskapen. I våra millioner tunnland kronoskog skall man aldrig kunna införa en intensiv skogshushållning efter utlandets mönster. De måste städse väsentligen blifva öfverlämnade åt naturens fria omvårdnad, och forststatens ingripande måste mer eller mindre inskränka sig till vakthållning

mot eldfara och tjufnad, till rationell afverkning, samt en mera tillfällig handräckning åt naturen i form af torrläggning, rensning, sådd och åtgärder mot parasitiska farsoter. Det gäller därför här mer än i de stora kulturländerna att förstå arten af naturens fria arbete, så att man icke ingriper i en gagnlös eller rent af skadlig riktning. Erfarenheterna från utlandet gälla ej med nödvändighet för vår jordmån och vårt klimat. Känna vi verkligen exakt skogens mullbildande förmåga hos oss? Känna vi förmultningens hastighet och slutresultat? Känna vi den naturliga cirkulationen i våra skogars sammansättning, så att vi skulle kunna uppgifva, inom huru många år ett trädslag förmår undantränga ett annat på olika ståndorter? Alla dessa frågor måste blifva besvarade på ett otillfredsställande sätt, så länge vi äro hänvisade till att hämta vår erfarenhet från skogar, som afverkas, gallras, betas och härjas af elden. Mig synes, att en fridlyst nationalpark vore en för oss viktigare försöksstation än den bäst försedda modellpark för utländska trädslag.»

På grund af hvad jag här ofvan anfört och jämväl med åberopande af närslutna uttalande från svenska vetenskapsmän, får jag föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning af hvilka skyddsåtgärder böra vidtagas för vårt lands natur och naturminnesmärken.

Stockholm den 20 februari 1904.

Karl Starbäck.

I motionens syfte instämmer *Gerard De Geer.*

Bilaga.

Undertecknade, som varit i tillfälle att taga del af lektor K. Starbäcks motion om åstadkommande af utredning angående de åtgärder, som böra vidtagas för att bereda skydd åt vårt lands natur och naturminnesmärken, få härmed förklara, att vi till alla delar instämma i motionens syfte samt att vi anse det vara i hög grad maktpåliggande, att sagda utredning snarast möjligt åvägbringas.

Stockholm i februari 1904.

A. G. Nathorst,
Professor.

Veit Wittrock,
Professor.

Chr. Aurivillius,
K. Vet. Akad:s sekreterare.

Hjalmar Théel,
Professor.

Gerhard Holm,
Professor.

Yngve Sjöstedt,
Professor.

Carl Lindman,
Lektor.

G. Lagerheim,
Professor.

Gunnar Andersson,
Docent.
